

ARTHUR MILLER –
unul dintre cei mai mari dramaturgi ai S.U.A. –
a decedat la 89 de ani

Un om numit „conștiința Americii“

La 10 februarie a.c., a decedat, la vârsta de 89 de ani, scriitorul și dramaturgul american Arthur Miller. Supranumit „conștiința Americii“, cu un „spirit justițiar rabinic“, cele 17 piese de teatru scrise de el au reflectat principalele probleme politice și sociale ale S.U.A., de la consecințele crizei economice din 1929-1933, „vânătoarea de vrăjitoare“ împotriva celor suspectați de simpatii comuniste, declanșată de maccarthism, problema emigranților, antisemitismul, cel de-al doilea război mondial și până la cel din Vietnam. Potrivit producătorului Robert Whitehead, care a colaborat frecvent cu Miller, acesta „și-a petrecut viața căutând răspunsuri la ceea ce percepea în jurul lui ca o lume a in justiției“. Convingerea lui Miller a fost că piesele de teatru pot schimba America, de aceea a avut o abordare critică față de sistemul teatral american, care, după părerea lui, era prea

comercial. Miller a obținut cel mai mare succes - care a rămas în anele istoriei teatrului american - la 33 de ani, în 1949, cu piesa *Moartea unui comis voiajor*, simbolizând prăbușirea visului american. Pentru această dramă i-au fost decernate, într-un singur an, trei distincții: „Premiul Pulitzer“, „Premiul criticilor de teatru din New York“ și „Premiul Tony“. Alte trei piese au obținut, de asemenea, recunoaștere internațională: *Vrăjitoarele din Salem* - inspirată din ura lui profundă față de Mccarthism (și el a fost chemat în fața Comisiei pentru cercetarea activităților antiamericane); *Vedere de pe pod* și *Prețul, alături de Toți fiii mei și După cădere*. Dar Miller a fost un scriitor complet. El a fost autorul scenariului filmului *The Misfits* (scris special pentru cea de a doua lui soție, actrița Marilyn Monroe), a scris eseuri, nuvele și un roman autobiografic *Timebends. A Life*.

Arthur Miller s-a născut la New York, la 17 octombrie 1915, într-o familie evreiască. Tatăl lui a fost un prosper fabricant de confecții, care și-a pierdut averea în perioada marii crize economice. Astfel că, pentru a avea bani de taxă la facultate, tânărul Arthur a trebuit mai întâi să lucreze. A urmat Universitatea din Michigan și, în timp ce era student, a scris o piesă de teatru în speranța că va câștiga un premiu universitar pentru a-și putea continua studiile. În primul an acest lucru nu i-a reușit, dar apoi a obținut trei premii. În 1940, s-a căsătorit cu o colegă de facultate cu care a avut doi copii și de care a divorțat în 1956, ca să se căsătorească cu Marilyn Monroe. În cei patru ani petrecuți împreună, Miller nu a scris decât scenariul filmului *Misfits*, acesta fiind un dar teatru în soția lui. Deși Marilyn l-a iubit mult, degradarea psihică a actriței a dus până la urmă la divorț. După nici trei ani, Marilyn se sinucide. Piesa *După cădere* este o analiză a responsabilității autorului față de soarta eroinei-actriței, incapacitatea acesteia de a face față realității și eșecul lui în a o ajuta. Miller a respins criticile care au afirmat că personajul Maggie s-ar fi asemănat cu Marilyn, afirmând că este vorba de o ficțiune și că el a abordat o temă general umană, despre slăbiciunile unui caracter autodestructiv și violent față de alții. Împreună cu cea de a treia lui soție, fotografa austriacă Inge Morath, Miller a publicat mai multe cărți: *În Rusia; În țară; Întâlniri chineze și Comis-voiajor în Beijing*.

Deși a fost un autor multilateral, el s-a considerat, în primul rând, dramaturg și acest lucru l-a și declarat răspicat într-un interviu publicat în 1987, după apariția autobiografiei lui. „Sper ca lumea să-și amintească de mine ca autor de piese de teatru. Dramaturgia a fost esența vieții mele“. (E.G.)

La 7 ianuarie 1895, se naștea, la București, una dintre cele mai dotate și pasionate interprete de muzică pentru pian din secolul XX - *Clara Haskil*. Sub îndrumarea mamei sale, a început să cânte la acest instrument înainte de a împlini vârsta de patru ani, iar după un an „se producea“ în fața reginei Elisabeta (Carmen Sylva), care îi asigură o bursă, astfel că, la vârsta de șapte ani, micuța Clara ajunge la Viena la o cunoscută școală de muzică pentru copii superdotați. Primul concert public îl susține la vârsta de 10 ani, în 1905, cu piese de Bach, Haendel, Beethoven, Chopin, Weber, Schumann, interpretate din memorie, fără partitură muzicală. În același an, ajunge la Paris, fiind primită la Conservator, la clasa maestrului Gabriel Fauré. Succesul îi însoțește mereu pașii, la vârsta de 15 ani fiind remarcată de Paderewsky, celebru pianist și compozitor polonez, unul dintre cei mai exigenți comentatori și pedagogi în epocă. Pronosticul dat de primii ei profesori din București - D.G. Kiriac și George Ștephănescu - se adevărește, dar o boală nemiloasă, scolioză prematură, o obligă să zacă în pat, începând din 1914 până prin 1919. Treptat se reface, în 1921 reîncepe să concerteze, cântă alături de Enescu la București și la Lausanne, cu Eugene Ysaie, Dinu Lipatti (la două pian), la Paris, printre ascultători numărându-se și membri ai familiilor regale din Belgia, România (chiar și regina Maria), iar în 1940, în sudul Franței neocupate, la Marsilia, îl are alături, la violoncel, pe Pablo Casals, într-un concert de neuitat, în vremuri tulburi. Se refugiază apoi în Elveția, care, abia în 1949, îi acordă cetățenia, spre entuziasmul admiratorului ei fidel, Dinu Lipatti. Marele ei succes este marcat de ultimul deceniu de viață, 1950-1960. Este solicitată de cele mai prestigioase orchestre din America și Europa, iar în Franța primește „Legiunea de Onoare“ (1957). Moare în urma unui stupid accident, în gara din Bruxelles, la 5 decembrie 1960, când cade de pe scara trenului. Era de

O pianistă celebră – CLARA HASKIL

110 ani
de la
naștere

mult o invalidă, dar căderea i-a fost fatală. A fost înmormântată la Cimitirul Montparnasse, alături de mari artiști ai timpului. Printre cei care i-au deplâns moartea a fost și Antoine Golea, iar cartea biografică tipărită în Elveția este prefațată de Herbert von Karajan. Milioane de discuri dovedesc și astăzi perfecțiunea artistei. La noi în țară s-a scris mai puțin despre ea, în special înainte de 1989, când nu prea era considerată „de-a noastră“. Numeroși dirijori de valoare (Klempner ș.a.) au apreciat înălțimea artei ei interpretative, iar un concurs de pian, anual, în Elveția, îi poartă numele. „Ea singură și-a construit un monument“, spunea despre ea Klempner, citând din poemul lui Horațiu. Realmente, numai o voință ieșită din comun și o iubire nesfârșită pentru muzică au ajutat-o să-și învingă suferința timp de patru decenii.

BORIS MARIAN

□ În „ROMÂNIA LITERARĂ“, din 2 febr., Ion Simuț scrie despre „Medalioane de istorie literară“ a lui Z. Ornea, pe care îl consideră o „instituție culturală“ (n.n. - chiar și în postumitate).

Rodica Binder prezintă aspecte din corespondența dintre Celan și Heidegger și, în același număr este evocat Max Jacob, căruia i s-a dedicat o expoziție de grafică la Orléans (poetul era și un valoros artist plastic).

În numărul următor (din 9 febr.), Barbu Cioculescu recenzează cartea lui Iordan Chimet, *Cele două Europe, cele două Români*, carte pe care am parcurs-o și noi cu mare interes și care amintește de *Anii '30. Extrema dreaptă*, a lui Z. Ornea. Revista publică „Scrisori din Paris“ ale lui Eugen Ionescu, preluate din „Viața Românească“ (nr. 12/1939), cu totul interesante pentru ineditul și prospețimea lor, nerisipită de cei 65 de ani care au trecut.

Mariana Codruț semnaleză apariția unei nuvele *Da*, ed. Paralela 45 (2004), a cunoscutului dramaturg și prozator Thomas Bernhard.

□ O revistă care ne trezește tot mai mult interesul este „IDEI ÎN DIALOG“, numărul din februarie (2/2005) prezentând o amplă recenzie a Madeei Axinciuc, cadru didactic la Centrul „Goldstein-Goren“ de la Universitatea București, la cartea lui Moshe Idel, *Perfecțiuni care absorb - Cabala și interpretare* (traducere - Horia Popescu, prefață - Harold Bloom), apărută la Ed. Polirom (2004). Moshe Idel este tot mai prezent în România grație și Editurii Hasefer. Mircea Mihăieș scrie despre „bizarul“ interpret și scriitor canadian, dar și new-yorkez, Leonard Cohen, despre care am scris cândva și în revista noastră.

Dintre alte articole reținem și pe cel semnat de V. Tismăneanu, dedicat lui Martin Malia (decedat în noiembrie 2004), un valoros „sovietolog“.

□ „DILEMA VECHĂ“, nr. 54/28 ian. - 3 febr., dedică o pagină, semnată de Magdalena Boianu, comemorării celor 60 de ani de la eliberarea Auschwitzului. Reținem o mărturie a lui Primo Levi („Nici soldații eliberatori, nici eliberării nu realizau ce se întâmplă“), un extras din cartea lui Raul Hilberg (apărută la Hasefer), o recenzie a cărții *Holocaustul evreilor români* (Ed. Polirom, 2004), ca și o declarație a sinistrului

DIN PRESA CULTURALĂ

1-15 FEBRUARIE
2005

Reichsführer SS, H. Himmler - „E o pagină de glorie a istoriei noastre“ (1943) -, după o vizită „de lucru“ la Auschwitz. În același număr, Radu Cosașu îl citează pe Adorno, înaintea unei amare tablete - „După Auschwitz nu se mai poate scrie poezie“. În afară de a nu uita, orice este posibil. Avem datoria de a nu uita. Tableta lui Cosașu este memorabilă.

Profesorul berlinez Wolf Lepenies este prezent cu note de „Jurnal de la Princeton“, în care pomeneste de faptul că, „datorită lui Hitler“, S.U.A. a beneficiat de afluxul unor intelectuali de vază, evrei, refugiați din Europa (Einstein, Panofsky, militantul Albert Hirschmann, Feuchtwanger, Max Ernst, Hannah Arendt, Michael Blumenthal, economist remarcabil ș.a.), care au contribuit și la faima unor universități precum cea din Princeton.

În nr. 55/4 febr., Simona Sora recomandă cartea Soniei Larian, *Bietele corpuri* (ed. II), cu o prefață de Adriana Babeți (Ed. Polirom, 2004), iar Adrian Gorzo o altă carte - *Eu, Peter Sellers*, de Stephen Hopkins

(apărută simultan în S.U.A. și în Anglia).

□ *Revista „22“* - interesantă, ca de obicei, cu informații, comentarii din actualitate - conține, în nr. 780/15 febr., o prezentare a scriitorului trăitor în Franța, Edgar Reichmann, cu volumele *O fereastră către lume* (Ed. Paralela 45), culegere de articole din „Le Monde“, prozele *Insomniac de la Dunăre* (Ed. Albatros) și *Întâlnire la Kronstadt* (Editura Institutului Cultural Român), inspirate din tinerețea petrecută în România.

S. Damian este „portretistul“ lui Reichmann.

Smaranda Vultur recenzează cartea lui Andrei Oșteanu, *Ordine și Haos*, afirmând despre autor că este „unul dintre cei mai buni specialiști pe care îi avem în domeniul antropologiei culturale“.

□ Tot despre o carte a lui A. Oșteanu scrie Cătălin D. Constantin - și anume, reeditarea *Imagii evreului în cultura română* (Ed. Humanitas, 2004) - în revista „CULTURA“, din 2 febr. 2005.

Ioan Codruț Lucinescu reia lectura cărții *Are nevoie America de o politică externă?* (Ed. Incitatus, 2002), de Henry Kissinger (propunerii pentru secolul XXI), iar Ara Șeptilici citează din interviu cu scriitoarea Ferencz Zsuzsanna - „A fi minoritar este un privilegiu“.

În numărul 5/9 febr., este recenzată cartea lui Emil Brumar, *Cerșetorul de cafea. Scrisori către Lucian Raicu* (Ed. Polirom, 2004), apoi cartea lui G. Brătescu, *Freud și psihanaliza* (o relectură a ediției din 1994, la Ed. Humanitas).

Corin Braga scrie despre „proiectul unei edituri de psihanaliză în România“ ce se va numi „Sigmund Freud“, având în vedere stadiul încă scăzut al cunoașterii în țara noastră a acestei ramuri științifice, după decenii de ignorare voită.

B. MEHR

□ Acum 100 de ani - la 1 februarie 1905 - s-a născut, la Roma, fizicianul EMILIO SEGRÈ. A fost elevul lui Enrico Fermi. Din 1938, a lucrat în S.U.A., la Berkeley. În 1959, obține, împreună cu O. Chamberlain, Premiul Nobel pentru descoperirea Antiprotonului. A murit în 1989, în California.

□ 2 februarie 1902 - Societatea „B'nei Zion David“ inaugurează la București „Toynbee Hall“, unde se vor organiza conferințe și manifestări artistice.

□ 5 februarie 1993 - a murit, în S.U.A., la vârsta de 89 de ani, filosoful HANS JONAS, născut în Germania. Lucrarea sa fundamentală, *Principiul răspunderii*, a apărut în 1979.

□ 5 februarie 1878 - s-a născut, la Paris, ANDRÉ CITROËN, producătorul celebrului automobil care-i poartă numele.

□ 5 februarie 1930 - s-a născut, la Cracovia, STELLA MÜLLER-MADEJ. A fost deportată în lagărele de la Pleszow și Auschwitz, fiind salvată datorită lui Oskar Schindler. Își povestește viața în cartea *Fata de pe lista lui Schindler*, apărută, în 1994, la Berlin.

□ 6 februarie 1879 - s-a născut, la Clifton (Anglia), EDWIN SAMUEL MONTAGU, avocat și om politic, fost deputat în parlamentul britanic. În 1910, este numit subsecretar de stat pentru India și a sprijinit năzuința acesteia spre independență. A fost foarte activ și în domeniul finanțelor.

□ Acum 70 de ani - la 8 februarie 1935 - a murit, la Berlin, pictorul impresionist MAX LIEBERMANN, născut în 1847. Între 1920 și 1933, a fost președintele Academiei de Artă din Berlin. Dintre tablourile sale menționăm: *Femeie jumulind găște*, *Muncitori pe un câmp de gullii*, *Sinagoga din Amsterdam*, *Hristos la Templu*. Naziștii i-au interzis lui M. Liebermann să mai picteze.

ANIVERSĂRILE ȘI COMEMORĂRILE LUNII FEBRUARIE

□ 10 februarie 2005 - 115 ani de la nașterea (Moscova, 1890) reputatului poet și romancier BORIS PASTERNAK. În centrul creației sale literare se află romanul *Doctor Jivago*. În 1958, B. Pasternak este distins cu Premiul Nobel pentru Literatură.

□ 14 februarie 1895 - s-a născut, la Stuttgart, filosoful și sociologul MAX HORKHEIMER. A fost directorul Institutului de Studii Sociale din Frankfurt pe Main.

□ 17 februarie 1970 - s-a stins din viață, la Ierusalim, marele scriitor ȘMUEL IOSIF AGNON, născut în 1888, în Galiția. În 1966, a primit Premiul Nobel pentru Literatură.

□ 18 februarie 1945 - a căzut în bătălia pentru eliberarea orașului Königsberg de sub ocupația nazistă, generalul de armată IVAN D. CERNIAHOVSKI, comandantul unor mari unități militare.

□ 19 februarie 1925 - a murit, la Moscova, istoricul literar MIHAIL GHERȘENSON. Autor al unor lucrări fundamentale consacrate literaturii ruse. În 1922, a publicat eseu *Cheia credinței*, în care abordează diferite probleme ale iudaismului.

□ 20 februarie 1845 - a murit, la Hamburg, poetul de expresie ebraică ȘALOM JAKOB COHEN. Opere principale: *Bikure Haitim*, *Nir David*.

□ Cu 170 de ani în urmă - la 23 februarie 1835 -, a fost prezentată, la Opera din Paris, în premieră absolută, *Evreica*, de compozitorul Jacques Fromental Halévy.

□ 25 februarie 1938 - a murit Rabinul ADALBERT WEZEL, personalitate recunoscută în cercurile rabinice din România și străinătate. Din 1901, a păstorit comunitatea evreiască din Turda.

SIEGFRIED WOLF

Mai aniversăm sau comemorăm: □ 1 febr. 1922 - s-a născut I.M. ȘTEFAN □ 5 febr. 1915 - s-a născut IOSEF EUGEN CAMPUS □ 7 febr. 1994 - a murit I. VOLED □ 7 febr. 1934 - s-a născut FLORIN MUGUR □ 8 febr. 1888 - s-a născut A.L. ZISSU □ 9 febr. 1994 - a murit GHERASIM LUCA □ 11 febr. 1875 - s-a născut ALEXANDRU TOMA □ 12 febr. 1899 - s-a născut I. PELTZ □ 14 febr. 1902 - s-a născut ION CĂLUGĂRU □ 15 febr. 1923 - s-a născut PETRE SOLOMON □ 15 febr. 1988 - a murit ISRAEL BERCOVICI □ 16 febr. 1891 - s-a născut EMIL DORIAN □ 17 febr. 1985 - a murit IRINA GORUN-BERCOVICI □ 18 febr. 1901 - s-a născut MARIA ARSENE □ 18 febr. 1924 - s-a născut RADU ALBALA □ 22 febr. 1928 - s-a născut EDUARD JURIST □ 25 febr. 1939 - s-a născut VIRGIL DUDA □ 26 febr. 1879 - s-a născut A. AXELRAD □ 28 febr. 1948 - a murit C. SĂTEANU. (G.M.)